

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-3-3>

УДК 338.483:502.1](477.46)

JEL Q26, Q50

С. С. Беляєва

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

e-mail: bel_svetl@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4614-4873>

Н. В. Корнілова

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

e-mail: 3860319@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0783-0619>

О. А. Старинець

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

e-mail: bur_elena@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1915-8305>

Д. В. Гаращенко

старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

e-mail: dharashchenko@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4133-7633>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЧЕРКАЩИНИ

На прикладі Черкаської області запропоновані стратегічні напрями щодо сприяння охороні, збереженню, відновленню та розвитку природно-заповідних територій, зокрема такі, які стосуються науково обґрунтованого збільшення площ, визначення потенційних утрат вигоди від збереження природних територій і забезпечення їх раціонального функціонування, збільшення частки території ПЗФ України задля досягнення показників країн-членів ЄС. Здійснено аналіз сучасного стану та визначено напрями пріоритетного розвитку природно-заповідних територій Черкаської області, враховуючи адміністративно-територіальні зміни. Акцентовано увагу на актуальності наукових розвідок щодо висновків про доцільність створення нових природно-заповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Черкаській області.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, стратегія розвитку, рекреаційні території, Черкаська область, екологія.

Belyaeva S., Kornilova N., Starynets O., Harashchenko D. ORGANIZATIONAL AND ECOLOGICAL ASPECTS OF THE STRATEGY OF NATURE RESERVE FUND RECREATIONAL TERRITORIES' DEVELOPMENT IN CHERKASY REGION

Theoretical and methodological approaches to the basic mechanisms of the Nature Reserve Fund of Ukraine recreational territories management under modern economic conditions are formed. The main markers of influence on the development of nature reserve areas are identified. Problematic issues requiring operational, tactical and strategic solutions at the state level and at the level of a particular region are defined. Cherkasy region case study offers strategic directions to promote the protection, preservation, restoration and development of Cherkasy region nature reserve territories related to their scientifically proven expansion, in particular, to identify potential economic loss from preserving nature reserve areas and ensuring their efficient functioning, and increase the percentage of territories of the Ukrainian NRF to achieve EU countries indicators. The necessity to activate a public-private partnership, which concerns both the promotion of tourist attractions in protected nature reserve areas, and the need to comply with the requirements of environmental legislation, is justified. The current state of the Cherkasy region natural reserve and its development priorities is analyzed, administrative and territorial changes in particular. Attention is focused on the relevance of scientific research regarding the feasibility of creating new nature reserves and objects of Cherkasy region Natural Reserve Fund. Under modern conditions of management in the tourism industry as an important segment of recreational activities, the cumulative effect of coordinating intentions and actions impacts the environment significantly, both positively and negatively, which should be taken into account not only in scientific and theoretical-methodological research, but also in practice both locally and at the Government level in general.

Keywords: nature reserve fund, development strategy, recreational areas, Cherkasy region, ecology.

Постановка проблеми. Однією з передумов вступу до Європейського Союзу нової країни є адаптація національного законодавства до Директиви про збереження природного середовища існування (оселищ) дикої флори та фауни [1], основною метою якої є сприяння збереженню біорізноманіття шляхом збереження природних оселищ (біотопів) і видів природної флори та фауни, які мають важливе значення для суспільства на території держав-членів ЄС. Туризм як основний сегмент рекреаційної діяльності в умовах глобалізаційних процесів у світі, пов'язаних не тільки з географічними та кліматичними особливостями територій, але й з економічними, соціальними, медико-біологічними та іншими впливами на довкілля та життєзабезпечення людей, має бути спрямований не на споживацьку, а на гармонізовану з природою діяльність. Урахування необхідності розроблення збалансованих (гармонійних) з довкіллям туристичних продуктів, прагнення людини з урбанізованого соціуму до єднання з природою зумовлює потребу не тільки охороняти й зберігати природні та природно-заповідні території та об'єкти, але й сприяти їх збільшенню, створюючи своєрідний природно-ландшафтний рекреаційно привабливий туристичний продукт, що має, зокрема, природно-історичну, краєзнавчу, етнічну, культурну, пізнавальну цінність і виховне значення як для сьогодення, так і для майбутнього.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у розвиток теорії та методики обґрунтування аспектів ресурсної та ресурсно-рекреаційної проблематики внесли в своїх працях М. Багров, Л. Багрова, О. Бейдик, І. Горленко, М. Крачило, М. Мироненко, О. Мінц, Л. Мухіна, В. Преображенський, Л. Руденко, В. Руденко, М. Сватков, І. Твердохлебов та інші вітчизняні й зарубіжні вчені. Серед наукових досліджень останніх декількох років зазначимо працю О. Воробйової, яка здійснила аналіз місця територій та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) у системі екологічної інфраструктури, визначила їхню роль і функції, розглянула напрями запровадження рекреаційно-туристичної діяльності на природно-заповідних територіях (далі – ПЗТ) як один із шляхів ефективного розвитку ПЗФ України. Т. Безсмертнюк досліджено природно-антропогенні рекреаційно-туристські ресурси Північно-Західного регіону України, охарактеризовано ПЗФ регіону як складову туристських ресурсів, проаналізовано функціональну та територіальну структури ПЗФ регіону, виділено найбільш придатні з точки зору розвитку туризму та рекреації природоохоронні території та об'єкти Північно-Західного регіону, розглянуто роль і значення природно-антропогенних рекреаційно-туристських ресурсів для розвитку рекреаційної галузі регіону. М. Мельничук і Т. Безсмертнюк у своїх працях розглянули нормативно-правові засади туристично-рекреаційного використання територій та об'єктів ПЗФ, навели характеристику основних блоків законодавчого та підзаконного регулювання системи природно-заповідного законодавства, здійснили

аналіз основних положень нормативно-правових документів, де визначається сутність туристично-рекреаційного використання ПЗФ, а також виділили категорії ПЗФ, в межах яких дозволений розвиток туристично-рекреаційної діяльності.

У сучасних наукових публікаціях питання заповідної справи, її структури та принципів організації знайшли відображення, зокрема, в роботах Ф. Гамора, В. Гетьмана, М. Голубця, В. Комендара, В. Парпана, М. Стеценка, В. Шевчука. Питання рекреаційного природокористування досліджували фахівці різноманітних напрямів і спеціалізацій, включно з економічною, з питань державного управління, юридичних наук. Це, зокрема, А. Бобков, Б. Буркінський, О. Воробйов, П. Гаман, З. Герасимчук, О. Мілашовська, М. Нудельман, А. Орлов, С. Рассаднікова, Л. Ткаченко.

Проте управління рекреаційними територіями ПЗФ вимагає активізації дослідження у сфері концептуально нових напрямів щодо реалістичного та стратегічного розвитку в умовах глобалізації та викликів часу, необхідності екологізації рекреаційного середовища, гармонізації природи та суспільно-значущих потреб, що зумовлює актуальність здійснення відповідного дослідження на території Черкаської області.

Метою статті є формування методичних підходів і прикладних засад щодо визначення та аналізу організаційно-екологічних аспектів стратегії розвитку рекреаційних територій природно-заповідного фонду Черкащини.

Основні результати дослідження. За офіційними даними, оприлюдненими центральним органом влади в Україні з питань екології, станом на 01.01.2020 р. відсоток заповідності в Україні становить 6,77% загальної площі території та сягає 4 085 862,37 га (8512 територій та об'єктів), що свідчить про зростання площі ПЗФ за роки незалежності більш ніж утричі. У 1991 р. ця площа нараховувала 1 310 000 га [2]. Утім, порівнюючи середній відсоток заповідності в більшості країн Європи (21%), можемо констатувати, що зазначена станом на початок 2020 р. частка площі вітчизняного ПЗФ є значно меншою та має бути збільшена відповідно до зобов'язань України, враховуючи низку вимог для вступу в ЄС.

В Україні трохи більше половини площі ПЗФ (58,06%, або 2 565 262,49 га) мають статус територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення, серед яких налічується 19 природних і п'ять біосферних заповідників, 52 національні природні парки, 326 заказників, 136 пам'яток природи, 18 ботанічних садів, 20 дендрологічних і сім зоологічних парків, 89 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Загальна площа територій ПЗФ місцевого значення становить 1 853 256,45 га [2].

Передумовами для визначення найбільш актуальних питань, які стосуються стану ПЗФ України, враховуючи стратегію розвитку природно-заповідної справи в країнах Європи, є такі показники, що

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

оприлюднені в офіційних аналітичних матеріалах центрального органу виконавчої влади у сфері екології:

- щорічне зменшення площ природних і напівприродних територій в Україні на 20 тис га;
- кількісні показники щодо потенційної втрати вигоди від природних територій (екосистемні послуги) у разі їх знищення можуть становити орієнтовно 329,0 млрд грн / рік;
- порівняно з показниками країн-членів ЄС відсоток територій ПЗФ в Україні утричі менший;
- порівняно з 2010 р. в Україні утворено майже вдвічі меншу кількість територій ПЗФ (збільшення на 21,9%), тоді як у країнах Європи щорічно площа природоохоронних територій збільшується на 42% [2].

Отже, актуальними на сьогодні в Україні залишаються питання, які стосуються необхідності збільшення площ ПЗТ, а тому потребують відповідного реформування. Проблемними питаннями, на які варто знайти відповіді та запропонувати реальні стратегічні напрями щодо сприяння їх вирішенню в Україні, є ті, що стосуються:

- збільшення площ природних і напівприродних територій;
- визначення потенційних втрат вигоди від збереження природних територій та забезпечення їх раціонального функціонування;
- збільшення відсотка територій ПЗФ України в напрямі досягнення показників країн-членів ЄС;
- збереження тенденції до збільшення площ ПЗФ в Україні в напрямі досягнення показників щорічного збільшення природоохоронних територій у країнах-членах ЄС.

Станом на 01.01.2020 р. найбільший відсоток заповідності серед адміністративно-територіальних одиниць зафіксовано у м. Севастополь, м. Київ, Івано-Франківській, Хмельницькій та Закарпатській областях. Найменший – у Вінницькій, Харківській, Дніпропетровській, Черкаській та Миколаївській областях [2].

За офіційними даними обласної державної адміністрації в Черкаській області, площа Черкаської області – 20 900 км², чисельність населення – 1 193 275 осіб, кількість територіальних громад – 556, кількість об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) – 57, площа ОТГ – 8527,59 км² (40,80%), чисельність населення ОТГ – 337 088 (28,00%) [3]. Відповідно до звітних документів станом на початок 2020 р. в Черкаській області були утворені та функціонували 20 районів. Дані рейтингу адміністративно-територіальних одиниць щодо величини територій ПЗФ (у відсотках їхньої загальної площі) станом на 01.01.2020 р. мають такі показники для Черкаської області: за фактичної площі у 2 090 000 га фактична площа ПЗФ – 64 595,961 га, тобто 3,09% (по Україні це 25 місце за рейтингом). Менші показники заповідності зафіксовані лише у Харківській та Вінницькій областях [2]. Як свідчать матеріали інформаційно-аналітичних звітів, ПЗФ Черкаської області станом на 1.01.2020 р. налічує

555 заповідних об'єктів, які відносяться до різних категорій ПЗФ та становлять інтерес не тільки для науковців, краєзнавців, екологів, але й для сфери туризму та курортної справи [2].

На думку авторів, для популяризації рекреаційних територій ПЗФ та їх раціонального використання як місць для організації та проведення екскурсій, різних форм м'якого виду туризму, зокрема й на території Черкаської області, доцільно разом з інформуванням і створенням відповідної реклами про екскурсійні об'єкти, облаштовані рекреаційні містечка та інші принади цих територій розробляти корисну та одночасно цікаву інформацію про значущість підтримання екологічно збалансованого стану наявних природних ресурсів, сприяння їх збереженню та відтворенню. За даними інформаційно-аналітичних матеріалів центрального органу влади з питань екології, щорічно здійснюється аналіз площ ПЗФ України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць [2]. На основі інформаційно-аналітичних матеріалів за 2019 р. оприлюднені фактичні дані, підготовлені Департаментом заповідної справи Мінекоенерго України на основі звітів місцевих органів влади [2].

Позитивним аспектом підтримки напрямів екологізації туристичних об'єктів на територіях ПЗФ є, на думку авторів, залучення як юридичних, так і фізичних осіб, зокрема не тільки від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, але й від громадських екологічних і туристичних організацій.

На офіційних сайтах державних органів влади та органів місцевого самоврядування можливо ознайомлюватися зі статистичними даними, аналітичними довідками, рішеннями щодо ПЗТ. Також не один рік на сайтах громадських об'єднань, наукових та освітніх установ різної форми власності, окремих громадських діячів можливо ознайомитися з аналітичними та інформаційними матеріалами, які стосуються, зокрема, й питань, пов'язаних зі сферою туризму та екологічною ситуацією на різних територіях та об'єктах ПЗФ. Як приклад виконання екологічних проєктів, де відображено не тільки статистичні дані про ПЗТ та об'єкти ПЗФ України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць, але й інформацію про рекреаційні, зокрема туристичні, об'єкти, які можуть стати базовими для включення до нових або доповнення існуючих туристичних продуктів, наведемо ті, які стосуються Черкаської області. Одним з таких проєктів, де відображено інформаційно-аналітичні матеріали щодо стану ПЗФ нашої країни, є проєкт «Природа України» [4]. Інформація, розміщена в мережі «Інтернет», особливо тоді, коли виникла ситуація, пов'язана з карантинними обмеженнями та є потреба адаптувати всі сфери життєдіяльності для різних аспектів можливих обмежень щодо контактного живого спілкування, може бути корисна для значного загалу як фахівців, так і пересічних громадян, які значно більше часу виділяють на отримання інформації та спілкування в інтернеті. Інформація в мережі «Інтернет» важлива для різних верств населення,

зокрема для школярів і молоді, яка навчається за спеціальностями «Екологія», «Туризм». Важливим для збільшення фактів користування відповідними освітніми, інформаційними матеріалами з інтернет-джерел є те, що сьогодні можливо знайти інформацію з офіційних джерел навіть у соціальних мережах, і доступ до неї є вільним, безкоштовним, з можливістю копіювати та мати можливість використовувати з посиланням на джерела. Інформація з інтернету, достовірність якої можна перевірити за посиланнями на використані джерела, а також представлені на сайті відео-, фото- та картографічні матеріали для проведення просторового аналізу та досліджень й можливість на них посылатися в наукових дослідженнях і навчальних матеріалах також набуває все більшого значення тоді, коли не працюють або працюють в обмеженому режимі бібліотеки, наукові та освітні організації.

Варто зазначити, що бібліотечний ресурс також характеризується тенденцією до все більшого переведення в цифровий формат своїх матеріалів. В електронних бібліотеках закладів вищої освіти розміщуються наукові публікації науково-педагогічних кадрів, інша базова та рекомендована наукова й навчальна література. Все більшої актуальності набуває необхідність активізації державно-приватного партнерства, що стосується й поєднання популяризації туристичних об'єктів і необхідності дотримуватися вимог екологічного законодавства, зокрема на територіях та об'єктах ПЗФ. Приміром, ще у 2003 р. відповідно до замовлення Державної служби заповідної справи Міністерства екології та природних ресурсів України з метою наочно відобразити характеристики територій та об'єктів ПЗФ України сформований та виданий Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України, розміщений потім на порталі «Природа України» [4]. Саме потреба інформувати наукових працівників, студентство та громадськість про розташування та стан ПЗФ України зумовила створення цього атласу, де представлені офіційні дані та здійснено відповідне технічне та літературно-художнє редагування.

Варто акцентувати увагу передусім на тих територіях та об'єктах ПЗФ у Черкаській області, які входять до переліку туристичних у багатьох каталогах

і довідниках, призначених для туристів. Це, зокрема, Канівський природний заповідник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, розташований у межах Черкаської області, неподалік від міста Канева, на правому березі та заплавах островів Дніпра, що межує безпосередньо з Чернечою горою – місцем поховання Т. Г. Шевченка [5].

Відомий багатьом туристам, історикам-краєзнавцям, літературознавцям і природознавцям дендрологічний парк «Софіївка», що має статус національного та є шедевром світового садово-паркового мистецтва кінця XVII – початку XIX століть. Щорічно цей парк відвідують близько 150 тис. людей, але з кожним роком кількість відвідувачів збільшується. Для парку розрахована гранично допустима, науково обгрунтована норма відвідування в кількості 500 тис. осіб на рік [6], про що треба знати та враховувати як організаторам екскурсій, так і всім, хто має відношення до функціонування цього природно-заповідного об'єкта.

За останні трохи більше як десять років на території Черкаської області засновані також національні природні парки (далі – НПП). Це, зокрема, створені у 2009 р. Білоозерський НПП, розташований в межах Переяславль-Хмельницького району Київської області та Канівського району Черкаської області, а також Нижньосульський НПП на території Глобинського, Оржицького, Семенівського районів Полтавської області та Чернобаївського району Черкаської області [7].

Відомим не тільки в Україні, але й за її межами стає Черкаський зоологічний парк, заснований у 1979 р. У природознавців і любителів «тихого полювання» з фотоапаратом все більше зацікавлення викликає регіональний ландшафтний парк «Трахтемирів», розташований на території Канівського району Черкаської області та Миронівського району Київської області.

У табл. 1-3 відображені фактичні дані про заказники, пам'ятки природи та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва у складі ПЗФ Черкащини зі статусом загальнодержавного значення.

Таблиця 1

Заказники як об'єкти загальнодержавного значення у складі природно-заповідного фонду Черкаської обл. станом на 01.01.2020 р.

Пор. №	Вид ПЗФ	Кількість	Назви об'єктів / Район області	Рік створення	Площа, га
	Заказники, усього	236			14 324,710
1	Ботанічний	5	Русько-Полянський Черкаський район	1980	166,000
2	Гідрологічний		Шуляцьке болото Жашківський район	1996	940,000
3	Ландшафтні		Тарасів обрій Канівський район	1990	405,000
			Сулинський Чернобаївський район	1998	7871,300
4	Орнітологічний	Ліпівський Золотоніський район	1974	4500,000	

Джерело: за даними [7].

Пам'ятки природи як об'єкти загальнодержавного значення у складі природно-заповідного фонду Черкаської обл. станом на 01.01.2020 р.

Пор. №	Вид ПЗФ	Кількість	Назви об'єктів / Район області	Рік створення	Площа, га
	Пам'ятки природи, усього	6			1166,000
1	Ботанічна		Закревський бір Черкаський район	1990	85,000
2	Зоологічна		Урочище Школа Канівський район	1975	5,000
3	Комплексні		Козацький вал Лисянський район	1975	8,000
			Мошенська діброва Золотоніський район	1975	19,000
			Урочище Бурти Чорнобаївський район	1975	10,000
			Холодний яр Чигиринський район	1968	553,000

Джерело: за даними [7].

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва як об'єкти загальнодержавного значення у складі природно-заповідного фонду Черкаської обл. станом на 01.01.2020 р.

Вид ПЗФ	Кількість	Назви об'єктів / Район області	Рік створення	Площа, га
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, усього	64			689,480
зокрема загальнодержавного значення	6	Великобуріський парк, с. Велика Бурімка, Чорнобаївський район	1989	86,500
		Козачанський, с. Козацьке, Звенигородський район	1960	51,000
		Корсунь-Шевченківський парк, м. Корсунь-Шевченківський	1960	97,000
		Парк Декабристів, м. Кам'янка	1960	4,000
		Парк ім. 50 річчя Радянської влади, м. Черкаси	1977	39,200
		Тальнівський парк, м. Тальне	1960	406,000

Джерело: за даними [7].

У переліку заказників місцевого значення у складі ПЗФ Черкаської області станом на 01.01.2020 р. нараховувалося 231 од. площею 28 821,5661 га, серед яких ботанічні, гідрологічні, ентомологічні, загально-зоологічні, іхтіологічні, ландшафтні, лісові та орнітологічні об'єкти.

Пам'ятки природи місцевого значення в кількості 192 об'єктів розташовані на території площею 721,405 га; серед них вирізняють такі категорії, як ботанічні, гідрологічні та комплексні.

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення в кількості 58 об'єктів станом на 1.01.2020 р. займають площу 718,8101 га та наявні в Черкаській області на територіях, які підпорядковані Ватутінській, Звенигородській, Золотоніській, Смілянській та Черкаській міським радам, а також знаходяться на територіях Городищенського, Драбівського, Звенигородського, Золотоніського, Канівського, Катеринопільського, Корсунь-Шевченківського, Лисянського, Монастирищенського, Уманського, Христинівського, Чигиринського, Чорнобаївського та Шполянського районів [7].

На території Черкаської області відсутні такі категорії територій та об'єктів ПЗФ, як біосферні заповідники та ботанічні сади.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України, яка стосується державної стратегії регіонального

розвитку на період до 2020 р., в області станом на 01.01.2020 р. офіційно визначена площа земель ПЗФ, яка нараховує 188 100 га. У відсотковому відношенні зазначена площа становить 9% площі області [8]. На підставі аналізу динаміки змін площі ПЗФ в області визначено перспективні показники суттєвого збільшення цих площ на кінець 2020 р., що відображено у відповідних графічних даних Черкаської облдержадміністрації [7].

Протягом 2020 р. на Черкащині заплановано створення нових і розширення наявних територій та об'єктів ПЗФ. За інформацією Черкаської облдержадміністрації, для створення заплановано 23 об'єкти ПЗФ загальною площею 135 104,2 га, що дозволить збільшити ПЗФ області на 6,46% [7]. Планом зі створення і розширення територій та об'єктів ПЗФ Черкаської області на 2020 р. передбачено, зокрема, створення Національного природного парку «Холодний Яр», орієнтовна площа якого має становити 8518,6623 га. Статус НПП «Холодний Яр» має бути загальнодержавним [7]. Місцем розташування НПП «Холодний Яр» на території Черкаської області визначено Мельниківську, Голоківську, Зам'ятницьку та Медведівську сільські ради Чигиринського району та Грушківську, Жаботинську й Лубенську сільські ради Кам'янського району [7].

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Щодо наявності клопотання та стану схвалення створення НПП «Холодний Яр», то на сьогодні є клопотання Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького від 18.09.2014 р. № 1338/01-11 про необхідність створення національного природного парку «Холодний Яр», схвалене Мінприроди України (лист від 16.10.2014 р. № 5/3-9/12577-14), а також підготовлено проект наукового обґрунтування створення НПП «Холодний Яр» [7]. Проведена відповідна робота стосовно погодження з землевласниками та землекористувачами для отримання офіційних висновків про клопотання щодо створення НПП «Холодний Яр». Це, зокрема, погодження з такими відомствами, установами та організаціями, як управління культури і містобудування та архітектури обласної державної адміністрації, Чигиринська районна державна адміністрація, Головне управління Держземагентства в Черкаській області, відділи Держземагентства в Чигиринському та Кам'янському районах, Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», Служба автомобільних доріг в Черкаській області, Свято-Троїцький Мотронинський монастир. Але мають місце й відмови щодо погодження

клопотання про створення НПП «Холодний Яр», які надані від Кам'янської районної державної адміністрації, Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства, Державного підприємства «Чигиринське лісове господарство» та «Кам'янське лісове господарство» [7].

Серед територій та об'єктів загальнодержавного значення, які увійшли до переліку запланованих до створення протягом 2020 р., є НПП «Середньодніпровський» з орієнтовною площею 126 130,000 га. Місцем розташування новоутвореного НПП передбачені адміністративні межі міста Канева, Канівського, Черкаського та Золотоніського районів Черкаської області. Наявне клопотання Канівської міської ради Черкаської області від 29.05.2015 р. № 01-01-17/1268 про необхідність створення НПП «Середньодніпровський», схвалене Мінприроди України (лист від 08.06.2015 р. № 5/4-9/6718-16). Поки в офіційних матеріалах про створення НПП «Середньодніпровський» відсутнє наукове обґрунтування проекту його створення [7].

Що стосується об'єктів і територій ПЗФ місцевого значення, то у 2020 р. заплановано створити 21 об'єкт (табл. 4-5).

Таблиця 4

План зі створення і розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської обл. на 2020 р. (загальнодержавного значення)

Пор. №	Назва об'єкта	Орієнтовна площа, га	Місце розташування (район сільська рада, лісгосп, квартал тощо) в Черкаській області
1	2	3	4
Загальнодержавного значення			
1	Національний природний парк «Холодний Яр»	8518,6623	Мельниківська, Головкивська, Зам'ятницька та Медведівська сільські ради Чигиринського району, а також Грушківська, Жаботинська та Лубенська сільські ради Кам'янського району
2	Національний природний парк «Середньодніпровський»	126130,00	Адмінмежі міста Канева, Канівського, Черкаського та Золотоніського районів
	Разом	134648,6623	

Джерело: за даними [7].

Таблиця 5

План зі створення і розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської обл. на 2020 р. (місцевого значення)

Пор. №	Назва об'єкта	Орієнтовна площа, га	Місце розташування (район сільська рада, лісгосп, квартал тощо) в Черкаській області
1	2	3	4
1	Ландшафтний заказник «Валявська дача»	140,00	Адмінмежі Городищенської міської ради
2	Ландшафтний заказник «Бабунін яр»	6,90	Жашківське лісництво ДП «Уманське ЛГ» кв. 39, вид. 1-4 (адмінмежі Русалівської сільської ради)
3	Ландшафтний заказник «Буцький ліс»	6,90	Жашківське лісництво ДП «Уманське ЛГ» кв. 48, вид. 6, 8-10, 18, 19 (адмінмежі Буцької селищної ради)
4	Комплексна пам'ятка природи «Желіхово»	33,68	Адмінмежі Жовтневої сільської ради Монастирищенського району
3	Макіївський ставок	5,00	Адмінмежі Макіївської сільської ради Смілянського району
4	Геологічна пам'ятка природи «Ротмистрівський кратер»	4,00	Адмінмежі Ротмистрівської сільської ради Смілянського району
5	Гідрологічна пам'ятка природи «Малосмілянський кар'єр»	7,00	Адмінмежі Малосмілянської сільської ради Смілянського району
6	Комплексна пам'ятка природи «Гнило-ташлицький каньон»	7,00	Адмінмежі Тернівської сільської ради Смілянського району
7	Геологічна пам'ятка природи «Ташлицький кар'єр»	5,00	Адмінмежі Ташлицької сільської ради Смілянського району

Пор. №	Назва об'єкта	Орієнтовна площа, га	Місце розташування (район сільська рада, лісгосп, квартал тощо) в Черкаській області
1	2	3	4
8	Заповідне урочище «Хутір»	30,00	Адмінмежі Білашківської сільської ради Тальнівського району
9	Заповідне урочище «Монастирі»	100,00	Адмінмежі Кобринівської сільської ради Тальнівського району
10	Заповідне урочище «Чобіток»	22,00	Адмінмежі Лоташівської сільської ради Тальнівського району
11	Заповідне урочище «Озера»	10,50	Адмінмежі Онопріївської сільської ради Тальнівського району
12	Заповідне урочище «Болота»	4,80	Адмінмежі Онопріївської сільської ради Тальнівського району
13	Заказник «Сосновий ліс»	20,70	Адмінмежі Лоташівської сільської ради Тальнівського району
14	Гідрологічний заказник «Джерела мертвої та живої води»	2,70	Адмінмежі Глибочківської сільської ради Тальнівського району
15	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Лісова пісня»	6,30	Адмінмежі Черкаської міської ради
16	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Сквер Троянд»	0,10	с. Геронимівка Черкаського району
17	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Сквер Молодіжний»	2,00	с. Геронимівка Черкаського району
18	Ландшафтний заказник «Солонці»	29,00	Адмінмежі Іркліївської сільської ради Чернобаївського району
19	Гідрологічний заказник «Троїцьке»	12,00	Адмінмежі Першотравневої сільської ради Чернобаївського району
	Разом	455,57	

Джерело: за даними [7].

Отже, орієнтовна площа, передбачена для створення і розширення територій та об'єктів ПЗФ Черкаської області на 2020 р. загальнодержавного значення суттєво переважає площі ПЗФ місцевого значення. Щодо питань урахування та погодження клопотань про створення нових територій та об'єктів ПЗФ в Черкаській області доцільно зазначити про наявність недостатнього наукового обґрунтування рішень або їх відсутність з приводу цих питань. Отже, здебільшого їх створення або розширення пояснюється потребою збільшення ПЗТ. Наприклад, серед зазначених у табл. 5 об'єктів не всі мають відповідні погодження. Це стосується, зокрема:

- комплексної пам'ятки природи «Желіхово»;
- парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Сквер Молодіжний»;
- ландшафтного заказника «Солонці»;
- парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Сквер Троянд»;
- гідрологічного заказника «Джерела мертвої та живої води»;
- парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Лісова пісня»;
- ландшафтного заказника «Бабунін яр»;
- ландшафтного заказника «Буцький ліс» [8].

Для реалізації стратегічних планів щодо збереження, відтворення та розвитку ПЗФ у Черкаській області необхідно враховувати зміни, які торкнулися адміністративно-територіального устрою в Україні. Приміром, 12.06.2020 р. на позачерговому засіданні уряд підтримав проєкт постанови Верховної Ради України про утворення та ліквідацію районів в усіх областях України, а також проєкт постанови щодо утворення та ліквідації районів в АР Крим [9-10], відповідно до яких у Черкаській області має бути організовано та наділено відповідними повноваженнями лише чотири райони: Звенигородський (204 тис. осіб населення), Золотоніський (142,3 тис. осіб населення), Уманський

(257,5 тис. осіб населення) та Черкаський (602,6 тис. осіб населення) [9].

Доцільно зазначити, що ті райони, де знаходяться ПЗТ та природно-заповідні об'єкти, потребують особливої уваги з боку природоохоронних структур, об'єднаних територіальних громад, громадських екологічних і туристичних організацій, адже законодавством передбачена відповідальність за стан їх збереження, утримання, відтворення та розвитку саме тих виконавчих органів влади та місцевого самоврядування, на території яких і знаходяться відповідні природоохоронні території та об'єкти. Це зумовлює потребу у здійсненні координуючих дій, спрямованих на оформлення відповідних документів, проєктних заходів, розроблення та реалізації програм стосовно ПЗФ на Черкащині, враховуючи ті зміни, які будуть безпосередньо або опосередковано стосуватися організації та функціонування цих територій та об'єктів.

Висновки. Отже, питання організації та функціонування рекреаційних територій природно-заповідного фонду Черкащини, як і в інших адміністративно-територіальних одиницях України, має базуватися на необхідності врахування їх реального стану, аналізі дотримання вимог природоохоронного законодавства України та визначенні пріоритетних індикаторів гармонізації з європейським законодавством щодо стратегії збалансованого розвитку економіки та збереженні природного середовища. У сучасних умовах господарювання в галузі туризму як важливого сегменті рекреаційної діяльності кумулятивний ефект від узгодження намірів і дій може суттєво відобразитися на стані довкілля як у позитивному, так і в негативному сенсі, що має враховуватися не тільки в наукових і теоретико-методологічних дослідженнях, але й безпосередньо в практичній діяльності на місцях і на рівні держави загалом.

Список використаних джерел

1. Актуалізація та доповнення Додатків XXX та XXXI Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (довкілля та зміна клімату). Позиційний документ. *Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»*: сайт. 2019. URL: <https://www.rac.org.ua/priorytety/ekologichnyy-vymir-evropeyskoyi-integratsiyi/aktualizatsiya-ta-dopovnennya-dodatkov-khkhkhk-ta-khkhkhi-ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrayinoyu-ta-es>
2. Департамент заповідної справи Мінекоенерго завершив підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів «Аналіз площ природно-заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць». *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів*: сайт. 2020. URL: <https://menr.gov.ua/news/35329.html>
3. Черкаська область. *Децентралізація*: сайт. 2020. URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0472>
4. Проект «Природа України». *Персональна сторінка Андрія Грачева*: сайт. 2020. URL: <http://apg.name/projects/pzf.html>
5. *Канівський природний заповідник*: сайт. 2020. URL: <http://kanivbiosfera.at.ua>
6. *Національний дендрологічний парк «Софіївка»*: сайт. URL: <http://www.sofievka.org/park.html>
7. Природно-заповідний фонд Черкаської області. *Черкаська обласна державна адміністрація*: сайт. 2020. URL: <http://ck-oda.gov.ua>
8. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
9. Уряд підтримав проекти постанов ВРУ про утворення та ліквідацію районів в Україні. *Урядовий портал*: сайт. 2020. URL: kmu.gov.ua/uryad-pidtrimav-proekti-postanov-pro-utvorennya-ta-likvidaciyu-v-ukrayini
10. Нові райони: карти + склад. *Децентралізація*: сайт. 2020. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12639>

References

1. Aktualizatsiya ta dopovnennya Dodatkiv XXX ta XXXI Uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu ta YeS (dovkillya ta zmina klimatu). Pozytsiynyy dokument [Update and supplements to Annexes XXX and XXXI of the Association Agreement between Ukraine and the EU (environment and climate change). Position document] (2019). *Resource and Analytical Center «Society and Environment»*: Website. Retrieved <https://www.rac.org.ua/priorytety/ekologichnyy-vymir->

evropeyskoyi-integratsiyi/aktualizatsiya-ta-dopovnennya-dodatkov-khkhkhk-ta-khkhkhi-ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrayinoyu-ta-es [in Ukrainian].

2. Departament zapovidnoyi spravy Minekoenerho zavershyv pidhotovku informatsiyno-analitychnykh materialiv «Analiz plosch pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy v rozrizi administratyvno-terytorial'nykh odynyt's'» [The Department of Protected Areas of the Ministry of Energy and Energy has completed the preparation of information and analytical materials «Analysis of the areas of the nature reserve fund of Ukraine in terms of administrative-territorial units»] (2020). *Ministry of Environmental Protection and Natural Resources*: Website. Retrieved from <https://menr.gov.ua/news/35329.html> [in Ukrainian].

3. Cherkas'ka oblast' [Cherkasy region] (2020). *Decentralization*: Website. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/areas/0472> [in Ukrainian].

4. Proyeckt «Priroda Ukrainy» [Project «Nature of Ukraine»] (2015). *Andrey Grachev's personal page*: Website. Retrieved from <http://apg.name/projects/pzf.html> [in Ukrainian].

5. *Kaniv Nature Reserve*: Website (2020). Retrieved from <http://kanivbiosfera.at.ua> [in Ukrainian].

6. *Sofiyivka National Dendrological Park*: Website (2020). Retrieved from <http://www.sofievka.org/park.html> [in Ukrainian].

7. Pryrodno-zapovidnyy fond Cherkas'koyi oblasti [Nature reserve fund of Cherkasy region] (2020). *Cherkasy Regional State Administration*: Website. Retrieved from <http://ck-oda.gov.ua> [in Ukrainian].

8. Derzhavna stratehiya rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku [State strategy of regional development for the period up to 2020] (2014). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2014, Aug 06, 385. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].

9. Uryad pidtrymav proekty postanov VRU pro utvorennya ta likvidatsiyu rayoniv v Ukraini [The Government supported the draft resolutions of the Verkhovna Rada on the formation and liquidation of districts in Ukraine] (2020). *Government portal*: Website. Retrieved from kmu.gov.ua/uryad-pidtrimav-proekti-postanov-pro-utvorennya-ta-likvidaciyu-v-ukrayini [in Ukrainian].

10. Novi rayony: karty + sklad [New areas: maps + structure] (2020). *Decentralization*: Website. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/12639> [in Ukrainian].

Надійшло 11.07.2020 р.